

ਸਲਾਮ

(ਫਿਲੋਮੋਨ 1-3)

ਪੁਰਾਣੇ ਖ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਈਮੇਲਾਂ ਵਿਚ ਸਲਾਮ ਜਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਠਹਿਰਾਏ ਹੋਏ ਫ਼ਾਰਮੂਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਖ਼ਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਫਿਲੋਮੋਨ ਦੇ ਖ਼ਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਖ਼ਤ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

1-3

¹ਲਿਖਤਮ ਪੌਲਸ ਜਿਹੜਾ ਯਿਸੂ ਦਾ ਬੰਧੂਆ ਹਾਂ

ਅਤੇ ਭਰਾ ਤਿਮੋਥਿਉਸ। ਅੱਗੇ ਜੋਗ ਫਿਲੋਮੋਨ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ²ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਭੈਣ ਅੰਫਿਆ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਗੀ ਸਿਪਾਰੀ ਅਰਖਿੱਪੁਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਜੋ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ। ³ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ।

ਆਇਤ 1. ਪੌਲਸ ਯੂਨਾਨੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇਹਾਂ ਬਾਈਬਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ‘ਤਰਸੁਸ ਦੇ ਸ਼ਾਊਲ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 13:9; 21:39), ‘ਗੈਰਕੌਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰਸੂਲ’ ਉਹ ਮਸੀਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੇਰਾਂ ਖ਼ਤ ਲਿਖੇ। ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਵਾਇਆ (ਰੋਮੀਆਂ 16:22), ਜਦਕਿ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਖ਼ਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੀ (ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 4:18; 2 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 3:17)। ਫਿਲੋਮੋਨ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਾ ਖ਼ਤ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਇਤ 19 ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੌਲਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬੰਧੂਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਵਾਈ ਜਿਹੜੀ ਆਇਤ 9 ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਰੰਥੀ ਅਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ‘ਕੈਦਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀਕ’ ਸੀ (2 ਕੁਰੰਥੀਆਂ 11:23)। ਪੌਲਸ ਲਈ ਕੈਦੀ ਹੋਣਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 23-28 ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੈਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਰੋਮੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੌਲਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਰਤਾਅ ਤੋਂ ਬੇਹਤਰ ਸਲੂਕ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 16:35-39; 22:25-29)।

ਪੌਲਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਭਾਵੇਂ ਰੋਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦਾ ਕੈਦੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਮਸੀਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ’ (ਗਲਾਤੀਆਂ

2:20) ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਤਿਮੋਥਿਉਸ 'ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ ਦੇ ਦਾਸ' (ਫਿਲਿੱਪੀਆਂ 1:1) ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਅਗਬੁਸ ਨਬੀ ਰਾਹੀਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਕਿ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਉਹ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗੈਰਕੌਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਣਗੇ, ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਰੋਂਦੇ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਤੜਫਦੇ ਹੋ? ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਬਦਲੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਹਾਂ' (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 21:13)।

'ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ' ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪੌਲੁਸ ਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਢੰਗ ਸੀ। 'ਯਿਸੂ' ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਯਹੋਵਾਹ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ' (ਮੱਤੀ 1:21), ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਨਾਮ ਸੀ। 'ਮਸੀਹ' (ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਚ 'ਖ੍ਰਿਸਟਸ') ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਮਸਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ' ਅਤੇ ਉਹ ਨਬੂਵਤ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ (ਮੱਤੀ 16:16)। 'ਮਸੀਹ' ਅਤੇ 'ਯਿਸੂ' ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਨਾਂਅ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਜਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਯਿਸੂ' ਉਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮਸੀਹ' ਉਸ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹੈ। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ 'ਮਸੀਹ,' 'ਯਿਸੂ,' 'ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ' ਅਤੇ 'ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ' ਕਿਹਾ।

ਸਲਾਮ ਵਿਚ ਨਿੱਕਲਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਹਿਮ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅਹਿਮ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ 'ਰਸੂਲ'। ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਪਣੀ ਪਛਾਣ, 'ਰਸੂਲ ਪੌਲੁਸ' ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜੀਬ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਾਠਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਰਸੂਲ' ਨਾ ਕਹਿ ਕੇ 'ਬੰਧੂਆ' ਕਿਉਂ ਆਖਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਦਲੇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਸੀ ਅਤੇ ਚੁਕੰਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੱਗੇ (ਆਇਤ 14)। 'ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ ਦਾ ਰਸੂਲ ਪੌਲੁਸ' ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 'ਯਿਸੂ ਦਾ ਬੰਧੂਆ ਪੌਲੁਸ' ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਤੇ ਬੇਹਤਰ ਢੰਗ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਠਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਫਿਲੋਮੇਨ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ 'ਲਾਚਾਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ [ਉਸ ਦੀ] ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇ' (ਆਇਤ 14)।

ਇਸ ਖ਼ਤ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਭਰਾ ਤਿਮੋਥਿਉਸ ਸੀ। ਪੌਲੁਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 16:1), ਤਿਮੋਥਿਉਸ ਉਸ ਦਾ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਚੇਲਾ ਸੀ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਪੱਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਤਿਮੋਥਿਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਇੰਜ ਲਿਖਿਆ:

ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਆਸ ਹੈ ਜੋ ਤਿਮੋਥਿਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਘੱਲ ਦਿਆਂ ਭਈ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਬੀਤੀਆਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵੀ ਸੀਤਲ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਕਰੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਯਾਰ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੇ। ਪਰ ਉਹ ਦੀ ਖੁਬੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹੋ ਭਈ ਜਿਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਪਿਉ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੰਜੀਲੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ... (ਫਿਲਿੱਪੀਆਂ 2:19-23)।

ਇਸ ਸਲਾਮ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪੌਲੁਸ ਨਾਲ ਤਿਮੋਥਿਉਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਤ ਦਾ ਲੇਖਕ ਪੌਲੁਸ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਤਿਮੋਥਿਉਸ। ਆਇਤ 4 ਤੋਂ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਉੱਤਮ

ਪੁਰਖ ਬਹੁਵਚਨ ('ਅਸੀਂ' ਅਤੇ 'ਅਸਾਂ') ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਇਕਵਚਨ ('ਮੈਂ' ਅਤੇ 'ਮੈਨੂੰ') ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ। 'ਮੈਂ ਪੌਲੁਸ ਬੁੱਢਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ ਦਾ ਬੰਧੂਆ ਵੀ' (ਆਇਤ 9) ਖ਼ਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੇਖਕ ਸੀ।

ਖ਼ਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੰਬੋਧਨ ਅੱਗੇ ਜੋਗ ਫਿਲੋਮੇਨ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਉਨੇਸਿਮੁਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਤ ਵਿਚ 'ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਵਿੱਚੋਂ' ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (4:9)। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਫਿਲੋਮੇਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਖ਼ਤ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮਸੀਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਉਹ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਅ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਅਫ਼ਸੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਪਫ਼ਾਸ ਦੇ ਵੱਲੋਂ, ਅਤੇ ਉਹ ਮਸੀਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਆਇਤ 19)। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਰਮਾਈ ਨਾਲ ('ਪਿਆਰੇ ਭਰਾ') ਅਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ('ਨਾਲ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ') ਸੱਦਿਆ।

ਆਇਤ 2. ਭੈਣ ਔਫ਼ਿਆ ਉਹ ਦੂਜਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਐਨਾ ਹੀ ਪਤਾ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਇਕ ਮਸੀਹੀ ਔਰਤ ਸੀ। ਇਹ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਿਲੋਮੇਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਦੇ ਇਸ ਵਰਣਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਮੌਪਸੁਏਸੀਆ ਦੇ ਥਿਓਡੋਰ (ਈਸਵੀ 350-428) ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੈ, 'ਪੌਲੁਸ ਫਿਲੋਮੇਨ ਅਤੇ ਔਫ਼ਿਆ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਲਾਮ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।'²

ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਤੀਜਾ ਅਤੇ ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸੰਗੀ ਸਿਪਾਹੀ ਅਰਖਿੱਪੁਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਹੈ। ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਉਹ ਆਦਮੀ ਫਿਲੋਮੇਨ ਅਤੇ ਔਫ਼ਿਆ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਮਸੀਹੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ (ਅਫ਼ਸੀਆਂ 6:10-17)। 'ਸੰਗੀ ਸਿਪਾਹੀ' ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਦਾ ਢੰਗ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਭਰੀ ਅਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਸੰਬੋਧਨ ਇਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਾਂਅ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜਮਾਤ ਕਲੀਸੀਆ ਜੋ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਜੋ ਪੌਲੁਸ ਅਤੇ ਫਿਲੋਮੇਨ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਲਗਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਔਫ਼ਿਆ ਅਤੇ ਅਰਖਿੱਪੁਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੇ 'ਨਿੱਜੀ' ਖ਼ਤ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਆਇਤ 3. ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਵੱਲੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ। ਪੌਲੁਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਖ਼ਤ ਵਿਚ ਸਲਾਮ ਕਹਿਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਢੰਗ ਸੀ। 'ਕਿਰਪਾ' ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਬਰਕਤ ਹੈ (ਅਫ਼ਸੀਆਂ 2:8)। ਜਿਹੜੀ ਮੁਕਤੀ ਦੁਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸ਼ਾਂਤੀ' ਮਸੀਹ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ੁਦਾ ਨਾਲ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 5:1)।

ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੁਤਬੇ ਉੱਤੇ ਇੱਥੇ 'ਪ੍ਰਭੂ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਖ਼ਤ ਵਿਚ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉਸ ਨੇ 'ਪ੍ਰਭੂ' ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਨਾਉਂ (*ku/riob, kurios*) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ 'ਨੋਕਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਭੂ ਮਸੀਹ' ਹੈ:

ਹੇ ਨੌਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਭਨੀਂ ਗੱਲੀਂ ਆਪਣੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰਿਝਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਸੋ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਲਈ ਕਰੋ, ਨਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਭਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਮਸੀਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ...

ਹੇ ਮਾਲਕੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰੋ ਜਿਹੜਾ ਐਨ ਠੀਕ ਅਤੇ ਜਥਾਰਥ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਭਈ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਇਕ ਮਾਲਕ ਹੈ (ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 3:22-4:1)।

ਨੌਕਰ ਵੱਲੋਂ ਨੌਕਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੌਲੁਸ ਲਈ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਰੰਭ ਕਰੇ ਕਿ ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ‘ਪ੍ਰਭੂ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ’ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਹਨ।

ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ

‘ਦੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਆਈਆਂ’

ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਕਈ ਖ਼ਤ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਸਨ (ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 4:16)। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਉਸ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰੀਏ ਜਦ ਤੁਖਿਕੁਸ ਅਤੇ ਉਨੇਸਿਮੁਸ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਦੋ ਖ਼ਤ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਖ਼ਤ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਨਾਂਅ ਆਮ ਖ਼ਤ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਦੂਜਾ ਖ਼ਤ ਸਿੱਧਾ ਉਸ ਮਸੀਹੀ ਫਿਲੋਮੇਨ ਦੇ ਨਾਂਅ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਲੀਸੀਆ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਬੰਦਗੀ ਵਾਸਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਗੁਲਾਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਭ ਉੱਥੇ ਸਨ। ਉਨੇਸਿਮੁਸ ਨਾਮਕ ਜਿਸ ਦੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਨੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੀ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫਿਲੋਮੇਨ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਤਣਾਅ ਭਰਿਆ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਭ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਫਿਲੋਮੇਨ ਖਲੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੈਨਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੇ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੁਖਿਕੁਸ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਪਿਆਰੇ ਰਸੂਲ ਪੌਲੁਸ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਮੰਡਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਤੁਖਿਕੁਸ ਪੌਲੁਸ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਲੱਗਾ; ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਣਯੋਗ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਖ਼ਤ ਕੱਢਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ। ਸਨਮਾਨਿਤ ਰਸੂਲ ਪੌਲੁਸ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਾਣ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪੂਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਲੁੱਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਮਸੀਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਬੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਲੂਕਸ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ। ਅਫ਼ਸੁਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਪੂਰੇ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ ਸੀ। ਲੌਦਿਕੀਆ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਪ੍ਰਾਵਸ ਨਾਮਕ ਆਦਮੀ ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਲੁੱਸੇ ਵਿਚ ਪਭੂ ਮਸੀਹ ਬਾਰੇ ਆਣ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ। ਬਹੁਤ

ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਲੁੱਸੇ ਵਿਚ ਕਈ ਮਸੀਹੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਰ ਦਿਨ ਫਿਲੋਮੇਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਪੌਲੁਸ ਨੂੰ ਅਫ਼ਸੁਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸਨ ਪਰ ਪੌਲੁਸ ਅਜੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਲਾਮ ਭੇਜਣ ਉੱਤੇ ਵੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੁਸਕਰਾਏ ਹੋਣਗੇ।

ਅਗਲੇ ਤੀਹ ਮਿੰਟਾਂ ਤਕ ਮੰਡਲੀ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਖ਼ਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਖਿਕੁਸ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਉਲਝਣਾਂ ਛੁੱਤਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਯਿਸੂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਦਰਸ਼ਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਧ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੰਗਤੀ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਉੱਚਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, ‘‘ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦਖ਼ਲ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ!’’

ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਹੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜਦ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਪਤੀਆਂ, ਪਤਨੀਆਂ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਬੇਚੈਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਤਦ ਆਈ ਜਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਨੌਕਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਲਈ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕਰੇ। ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਿਆਈ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੀ। ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੌਣ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਤਵਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਇਸ ਐਤਵਾਰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਬਾਕੀ ਦਿਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਉਨੇਸਿਮੁਸ ਲੰਮਾ ਸਫ਼ਰ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਬੇਤਾਬ ਸੀ ਕਿ ਫਿਲੋਮੇਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਲਾਮੀ ਉੱਤੇ ਪੌਲੁਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਰੋਮੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਵਿਹਾਰਕ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਮਸੀਹੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਸੀਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਖ਼ਤ ਨਾਲ ਭਾਵ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਬੋਲਣ ਤੇ ਪੂਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅੱਖ ਝਮੱਕੇ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਵਧ ਜਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਇਨਾਮ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਮਾਂ ਉੱਤੇ ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਭਾਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਜਦ ਤੁਖਿਕੁਸ ਨੇ ਦੁਆ ਦੀ ਗੱਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਲਾਮਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।

‘‘ਬੇਹਤਰੀਨ’’ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਜੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ‘‘ਕਿਰਪਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ’’ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਤੁਖਿਕੁਸ ਨੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਟੁਕੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ। ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਕੁਲੁੱਸੇ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਉੱਤੇ ਗੱਲ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ‘‘ਫਿਲੋਮੇਨ।’’ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਫਿਲੋਮੇਨ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਔਫਿਓਆ ਅਤੇ ਅਰਖਿੱਪੁਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਲਿਆ। ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਖ਼ਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਅਖੀਰਲਾ ਨਾਂਅ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ‘‘ਘਰ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ’’ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਗੁਲਾਮ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦ, ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ, ਨਰ ਅਤੇ

ਮਾਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੇਸ਼ ਆਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਉਸ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਲੱਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਤੁਖਿਕੁਸ ਦੇ ਦੂਜਾ ਖ਼ਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤਕ ਭਰਾ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮਸੀਹ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਗਈ। ਗੁਲਾਮ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਭਰੋੜੇ ਨੌਕਰ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਮਸੀਹੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਫਿਲੇਮੇਨ ਦੇ ਨਾਂਅ ਖ਼ਤ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਸੀਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬੇਹੱਦ ਨਿੱਜੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਲੀਸੀਆ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ।

ਇਹ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਇਕ ਰੂਪ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿਚ ਕਿ ਫਿਲੇਮੇਨ ਅਤੇ ਉਨੇਸਿਮੁਸ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤਨਾਅ ਸਮਕਾਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਟੈਨਲੀ ਹਾਰਵਸ ਅਤੇ ਵਿਲੀਅਮ ਐਚ. ਵਿਲੀਮੇਨ ਨੇ ਇਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਸਾਂਗ ਨਾਂਅ ਦੇ ਇਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਪਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੂ ਨਾਮਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਸੌਂਦਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਫੇਰ ਪੀ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਇੱਛਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਏ ਸਨ।

ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਬਾਈਬਲ ਕਲਾਸ ਦੀ ਇਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਉੱਤੇ ਐਲਨ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੂੰ ਸੂ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਣ, ਟੌਮ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਸ ਜੋੜੇ ਦੇ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਵਿਆਹ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ। ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਐਲਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਐਲਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ‘ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਸਹਿਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।’ ਅਗੇ ਉਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਉਸ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ‘ਅਸੀਂ ਟੌਮ ਤੇ ਕੋਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਈਏ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਲਈ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਨਵਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਧਾ ਖਰਚ ਚੁੱਕਾਂਗੇ।...’⁴ ਹਾਰਵਸ ਅਤੇ ਵਿਲੀਅਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਹੀ ਸੀ ਕਿ ‘ਇੰਜੀਲ ਸਾਥੋਂ ਦਯਾ, ਵਾਅਦਾ ਨਿਭਾਉਣ, ਬੱਚੇ ਜਣਨ, ਚੰਗਿਆਈ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸਾਥੋਂ ਅਣਵਿਆਹਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਕਲੋਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੇ ਟੌਮ ਵਰਗੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਬਣਾਇਆ।’⁵

ਅੱਜ ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿੱਜਵਾਦ ਹੈ। ‘ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ’ ਆਤ ਤੌਰ ਤੇ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਾਸੇਰੀਏ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ‘ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ’ ਅਤੇ ‘ਇਹ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ।’ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ

ਤੇ ਅਪਣਾ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਸੀਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਲੀਸੀਆ ਕੋਈ ਫਿਰਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕੰਟਰੋਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਇਹ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਸੀਹੀ ਆਦਮੀ ਪਾਪ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਫਿਸਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਸੀਹ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿਚ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਮਦਦ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਫਿਲੇਮੋਨ ਦੇ ਨਾਂਅ ਖ਼ਤ ਅੱਜ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ...

ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਹ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ!
 ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ!
 ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ!
 ਤੁਹਾਡਾ ਲੋਭ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਤੁਹਾਡਾ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਕੰਮ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਹਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਤੁਹਾਡਾ ਬੂਠ ਬੋਲਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਤੁਹਾਡਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ!
 ਤੁਹਾਡੀ ਮੌਤ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ!

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਵੇਖੋ ਰੋਮੀਆਂ 1:1; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 1:1; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 1:1; ਗਲਾਤੀਆਂ 1:1; 1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1:1; 2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1:1; ਤੀਤੁਸ 1:1. ²ਬਿਓਡੋਰ ਆਫ਼ ਮੋਪਸੁਏਸ਼ੀਆ, ਪੀਟਰ ਗੋਰਡੇ ਅਤੇ ਬੋਮਸ ਸੀ. ਓਡਨ, ਸੰਪਾ. *ਕੋਲੋਸੀਅੰਜ਼*, 1-2 *ਥੱਸਲੋਨੀਅੰਜ਼*, 1-2 *ਤਿਮੋਥੀ*, *ਟਾਈਟਸ*, *ਫਿਲੇਮੋਨ*, ਐਂਜੀਏਂਟ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਸਕ੍ਰਿਪਚਰ (ਡਾਊਨਰਜ਼ ਗ੍ਰੇਵ, ਇਲਿਨੋਇ: ਇੰਟਰਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2000), 311 ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ³ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਓਸੇ ਹੀ ਐਤਵਾਰ ਓਸੇ ਹੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਫਿਲੇਮੋਨ ਦੇ ਖ਼ਤ ਦੇ ਨਾਹ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ⁴ਸਟੈਨਲੀ ਹਾਵਰਸ ਅਤੇ ਵਿਲੀਅਮ ਐੱਚ. ਵਿਲਿਮੋਨ, *ਰੈਜ਼ਿਡੈਂਟ ਏਲੀਅੰਜ਼: ਲਾਈਫ਼ ਇਨ ਦ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਕਾਲੋਨੀ* (ਨੈਸ਼ਵਿੱਲ: ਅਬਿੰਗਡਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1989), 135. ⁵ਉਹੀ, 136.